

Explaining the Relationship between Playing the Role of Social Responsibility and Sustainable Development (Case Study: Ab-Rey Green Sour Crude Oil Transfer Pipeline)

The aim of this study was to analyze the relationship between playing the role of social responsibility of the National Company for Refining and Distribution of Iranian Petroleum Products with sustainable development. The research method was quantitative survey. The statistical population was all managers and employees, formal and informal, related to plans and projects, as well as engineers, supervisors and agents related to the implementation of the construction plan for the transfer of green sour / Ray crude oil pipeline. The sampling method was non-probability sampling. Therefore, 300 organizational individuals were selected as the available sample. Data were also analyzed using SPSS software. The results of Bartlett test and desirable indicators of structural model fit, express the significance and proper explanation of all components to examine corporate social responsibility. Findings show that there is a significant relationship between playing the role of corporate responsibility and sustainable development, which are coefficients for economic responsibility (0.692), legal responsibility (0.668), moral responsibility (0.608) and humanitarian responsibility (0.612). The coefficient of determination is equal to 0.326. The results show that policymakers, designers, contractors and implementers of the Sabzab / Rey sour crude oil pipeline project should pursue social responsibility goals from three perspectives: "companies", "standards" and "people" in order to Achieve maximum efficiency

فصلنامه علمی پژوهشی (مقاله علمی-پژوهشی) جامعه شناسی سیاسی ایران، سال چهارم، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۰، صص ۱۲۸۶-۱۲۶۵

<https://dx.doi.org/10.30510/psi.2022.331956.3178>

تبیین رابطه بین ایفای نقش مسئولیت اجتماعی و توسعه پایدار (مورد مطالعه: خط لوله انتقال نفت خام ترش سبز آب-ری)^۱

سید علی حسینی^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۲/۱

حسین دهقان^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱/۲۱

فیض الله نوروزی^۳

این مطالعه با هدف تحلیل رابطه بین ایفای نقش مسئولیت اجتماعی شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران با توسعه پایدار انجام گرفته است. روش تحقیق به صورت پیمایش کمی بود. جامعه آماری کلیه مدیران، کارکنان و کارمندان رسمی و غیررسمی مرتبط با طرح‌ها و پروژه‌ها و نیز مهندسين، ناظران و عوامل مرتبط با اجرای طرح احداث خط لوله انتقال نفت خام ترش سبز آب/ری بودند. روش نمونه‌گیری نیز به صورت نمونه‌گیری غیراحتمالی بود. از این رو، ۳۰۰ نفر از افراد سازمانی به‌عنوان نمونه در دسترس انتخاب شدند. داده‌ها نیز با استفاده از نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شدند. نتایج آزمون بارتلت و شاخص‌های مطلوب برازش مدل ساختاری، بیان‌کننده معناداری و تبیین مناسب کلیه مؤلفه‌ها، برای بررسی مسئولیت اجتماعی شرکتی است. یافته‌ها نشان می‌دهد که بین ایفای نقش مسئولیت‌پذیری شرکتی و توسعه پایدار رابطه معناداری وجود دارد که این ضرایب برای مسئولیت اقتصادی (۰.۶۹۲)، مسئولیت قانونی (۰.۶۶۸)، مسئولیت اخلاقی (۰.۶۰۸) و مسئولیت بشردوستانه (۰.۶۱۲) می‌باشد. ضریب تعیین نیز برابر با ۰.۳۲۶ می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که سیاستگذاران، طراحان، پیمان‌کاران و مجریان طرح احداث خط لوله نفت خام ترش سبز آب/ری، باید اهداف مرتبط با مسئولیت اجتماعی را از سه منظر «شرکت‌ها»، «استانداردها» و «مردم» دنبال کنند تا به حداکثر کارایی برسند.

واژگان کلیدی: مسئولیت‌پذیری شرکتی، توسعه پایدار، سبز آب/ری، مسئولیت اخلاقی.

^۱ دانشجوی دکترای جامعه‌شناسی واحد تهران شمال، گرایش اقتصاد و توسعه Phdali.h@gmail.com

^۲ دانشیار جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد، واحد تهران شمال dehqan.azad@gmail.com (نویسنده مسئول)

^۳ استاد مشاور، استادیار، دانشگاه آزاد، واحد تهران شمال

مدیران شرکت‌های تجاری جهان، امروزه بیش از هر زمان در جستجوی بنیادهای توسعه پایدار هستند. از این‌رو، نقش سازمان‌های فعال در توسعه پایدار روزبه‌روز بیشتر مورد توجه صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران جوامع بشری قرار گرفته است. از دیدگاه این افراد عدم توجه و پایبندی سازمان‌ها و مدیران تابعه به وظیفه و مسئولیت اجتماعی‌شان یکی از مسائل و مشکلات اجتماعی است که می‌تواند توسعه پایدار را با مشکل مواجه سازد (کاظمی و همکاران، ۱۳۹۴). امروزه، مسئولیت اجتماعی شرکت یکی از مولفه‌های محیطی جهت دستیابی به توسعه پایدار شناخته شده است (میسجاسز^۱، ۲۰۱۴: ۲۴۴). مسئولیت اجتماعی سازمان، به این مفهوم است که شرکت به موازات تلاش برای بیشینه‌کردن سود خود، در قبال جامعه نیز مسئولیت‌هایی دارد. شرکت‌ها با فعالیت‌هایشان، بر کیفیت زندگی کارکنان، مشتریان، سهام‌داران و شهروندان جامعه - ای که در آن فعالیت می‌کنند، اثر می‌گذارند. بنابراین مدیران، به موازات تعقیب هدف افزایش ارزش سهام شرکت، مسئولیت‌های اجتماعی‌ای دارند که فراتر از حداقل الزامات اشاره شده در قانون است (ایولوچا^۲، ۲۰۰۵: ۷).

با طرح مبحث مسئولیت‌پذیری اجتماعی، در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته، این کشورها برنامه‌هایی برای تحت فشار قراردادن شرکت‌ها و موسسات به اجرا درآوردند تا آنها نقش‌های اجتماعی خود را به درستی ایفا کنند و بر اساس تعهدات و مسئولیت‌های خود در برابر جامعه پاسخگو باشند (درویشی و همکاران، ۱۳۹۶: ۴۵). مسئولیت‌پذیری اجتماعی، از طریق توسعه سیستم‌ها و سیاست‌های حفاظت از محیط زیست و گسترش روابط با جامعه، مشتریان و عرضه‌کنندگان، به منظور بهره‌بردن هم شرکت هم ذینفعان گوناگون که بر شرکت اثر می‌گذارند یا تحت تأثیر شرکت قرار دارند، به یک ابزار سه‌وجهی اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی تبدیل شده (فرجی و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۰) و با بهبود وضعیت تصمیم‌گیری داخلی سازمان [شرکت]، صرفه‌جویی در هزینه‌ها، ارتقای تصویر مطلوب از شرکت، بالابردن شناخت و شهرت شرکت و نیز بهبود روابط با ذینفعان (اینگلی^۳، ۲۰۰۸: ۲۳) منجر به عملکرد بالا و مطلوب آن در زمینه‌های مرتبط با حوزه کاری می‌شود.

زمانی که مسئولیت‌پذیری کاهش یابد، خود را در مسائلی همچون آلوده‌سازی محیط‌زیست، تبعیض در جذب و استخدام کارکنان، نپرداختن به فعالیت‌های فرهنگی و اخلاقی، پایین آوردن کیفیت محصول و غیره خود را نشان می‌دهد. علاوه بر بحران‌های محیطی و کاهش پایداری اجتماعی، «مشروعیت اجتماعی سازمان و شرکت کاهش می‌یابد و کارایی خود را از دست داده» (شهسواری و سلمانی، ۱۳۹۷: ۲۲۶)، سودآوری کمتری داشته (بنلملیه و بیتا^۴، ۲۰۱۵)، عدم تقارن اطلاعاتی رخ داده (چو و همکاران^۵، ۲۰۱۳) و اتحاد و همبستگی ذینفعان و سهامداران کاهش می‌یابد (بنلملیه و بیتا، ۲۰۱۵).

^۱ Mesjasz

^۲ Evuleocha

^۳ Ingley

^۴ Benlemlih & Bit

^۵ Cho, Lee & Pfeiffer

امروزه، در کشور ما نیز بحث توسعه پایدار و مسئولیت‌پذیری اجتماعی وزارت نفت از مسائل عمده به شمار می‌رود. عدم مسئولیت‌پذیری اجتماعی در صنعت نفت، از مشکلاتی است که منجر به برخی نارضایتی‌ها در بین مردم ساکن در مناطق همجوار با مناطق عملیاتی نفت و گاز شده است و با «پیامدهای زیست‌محیطی، اجتماعی، ایمنی، امنیتی و بهداشتی» (ابراهیمی و آقاسیدجعفرکشفی، ۱۳۹۵) از جمله اینکه «آلودگی محیط زیست بر زنجیره غذایی و بهره‌انسانی از تنوع زیستی اثر منفی گذاشته و لذا برخی گروهها از فقر و کاهش استانداردهای زندگی‌شان که در نتیجه تخریب منابع پایه و نبود جایگزین‌های مناسب به وجود می‌آید، متضرر می‌شوند، همراه بوده است (همان: ۱۲). «کشف نفت در سال ۱۲۸۷ شمسی را می‌توان نقطه عطفی در سپهر اجتماعی ایران دانست. تأثیراتی که نفت و گاز در بخش‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی کشورهای نفت‌خیز بر جای نهاده‌اند، علاوه بر ابعاد کلان بین‌المللی و ملی، سطوح خردتر جغرافیایی و جمعیتی را نیز در بر می‌گیرد. بررسی‌های صورت پذیرفته در حوزه‌های مربوط به پیامدهای حضور نفت، بیشتر در سطوحی کلان، روندهای تاریخی مسائل سیاسی و حقوقی را مدنظر قرار داده‌اند و از پیامدهای این حضور بر زندگی ساکنان همجوار تأسیسات نفت و گاز، کمتر سخنی به میان آمده است. کم-توجهی به عوامل انسانی، قرار گرفتن ساکنان محلی در موضع اقلیت، مقاومت آنان در برابر اجرای پروژه‌ها، آسیب‌های اجتماعی ناشی از فعالیت‌های پروژه‌ها، امکان بروز ناآرامی‌های امنیتی- سیاسی را افزایش داد» (فرضی و ازکیا، ۱۳۹۷: ۲۲۲). علاوه بر فشارهای زیست‌محیطی با برهم‌زدن ترکیب جمعیتی و افزایش مهاجرت‌ها، نوعی عدم تعادل زیستی/اجتماعی ایجاد کرده است. «مشکلات برجسته‌ای در زمینه تولید و مدیریت پسماندهای جامد» (مامادی^۱، ۲۰۱۶: ۱)، تولید حجم بالای مواد زائد و پراکنده‌شدن آن در محیط-زیست (نامی، ۱۳۹۲: ۳۶) و نیز تضادهای فرهنگی بین بومیان و کارکنان نیز رخ داده است. لذا، «در بیشتر موارد، توسعه صنعتی به توسعه اجتماعی منجر نشده است و در مواقعی باعث به هم ریختن امنیت اجتماعی، تخریب روابط اجتماعی سالم، ایجاد آسیب‌های اجتماعی، افزایش فاصله طبقاتی، آثار نامناسب ناشی از برهم خوردن نظم اقتصادی منطقه در جهات نامطلوب و تبعیض علیه گروههای ضعیف و حاشیه‌ای و بومی شده است (فرضی و ازکیا، ۱۳۹۷: ۲۲۲). لذا، این مطالعه درصدد پاسخ به این پرسش است که آیا بین توسعه پایدار و مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران رابطه‌ای وجود دارد؟

پیشینه تحقیق

مسئولیت‌پذیری شرکتی و توسعه پایدار از مهمترین مفاهیمی هستند که محل بررسی و پژوهش توسط محققان مختلف اجتماعی، اقتصادی، مدیریتی، زیست‌محیطی و غیره بوده‌اند. این امر منجر به توجه روزافزون محققان و انجام تحقیقاتی در این حوزه شده است. هر کدام از محققان در حوزه‌های مختلف سعی کرده به طرق مختلفی این متغیرها را بررسی و سنجش کنند. در ادامه، به بررسی برخی از مهمترین مطالعات در این حوزه پرداخته شده است.

^۱ Mamady

کازمی و همکاران (۱۳۹۴)، پژوهشی با عنوان «نقش مسئولیت اجتماعی شرکتی در توسعه پایدار شرکت - های کوچک و متوسط» انجام دادند. نتایج این مطالعه بیانگر این است که مسئولیت اجتماعی شرکتی از شاخصه‌های مهم موفقیت شرکت‌های کوچک و متوسط به سمت توسعه پایدار است. حسینی رودبارکی و همکاران (۱۳۹۷)، پژوهشی با عنوان «رابطه بین مسئولیت اجتماعی و توسعه پایدار (با تاکید بر صنعت برق)» انجام دادند. یافته‌ها نشان می‌دهد که ایفای مسئولیت اجتماعی شرکتی می‌تواند علاوه بر تسهیل مسیر حرکت توسعه پایدار، اعتماد اجتماعی به سازمان‌ها و شرکت‌ها را در بین افراد جامعه افزایش دهد. امیری (۱۳۹۹) در مطالعه خود با عنوان «مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها» نشان می‌دهد که مسئولیت‌پذیری اجتماعی به‌عنوان یک فرایند فعال، می‌تواند عاملی برای رشد و تعالی جامعه و به دنبال آن سازمان‌ها و شرکت‌ها باشد. اجرای مسئولیت‌پذیری اجتماعی منافع و سطح زندگی عموم افراد جامعه را افزایش می‌دهد و خود شرکت‌ها نیز از مزایای آن بهره‌مند می‌شوند. رجائی و سالک (۱۳۹۵)، مطالعه‌ای با عنوان «بررسی تاثیر عوامل سازمانی بر توسعه پایدار شرکت (مطالعه ای در شرکت های واقع در شهرک صنعتی شماره ۱ زنجان)» انجام دادند. نتایج نشان می‌دهد که همه مولفه‌های عوامل سازمانی، تاثیر مثبت و معناداری بر توسعه پایدار شرکت دارند؛ هرچند این تاثیر مثبت و معنی‌دار در مولفه‌های گوناگون، متفاوت است.

مونتیل^۱ (۲۰۰۸)، مطالعه‌ای با عنوان «مسئولیت اجتماعی شرکت و پایداری شرکت: گذشته‌های جداگانه، آینده‌های مشترک» انجام داد. یافته‌ها نشان می‌دهد پایداری شرکت منوط به ایفای نقش‌های متفاوتی است که متعهد به انجام آنها است. لذا، آینده شرکت منوط به ایفای مسئولیت‌های اجتماعی آن است. منزا^۲ (۲۰۱۱)، مطالعه‌ای با عنوان «تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها بر توسعه پایدار: مطالعه موردی از شرکت‌های آنگلوگولد آشتانی» انجام داد. یافته‌ها نشان می‌دهد که اگرچه به نظر می‌رسد آنگلوگولد آشتانی مفهوم مسئولیت اجتماعی را حمایت می‌کند، اما در بین آنها اشتیاقی برای تضمین اجرای آنها برای اطمینان از تحقق چنین سیاستی تقریباً وجود ندارد. مسئولیت اجتماعی شرکت به بهترین شکل از طریق مشارکت با مردم محلی اجرا می‌شود. با این حال، شرکت آنگلوگولد آشتانی مسئولیت اجتماعی خود را با حداقل مشاوره، فرموله و اجرا می‌کند. پرسیلا^۳ (۲۰۱۷) در مطالعه خود با عنوان «مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکتی و توسعه پایدار جامعه، یک مطالعه موردی از شرکت‌های آنگلوگولد آشتانی، آدیپی و تبریی؛ پرسیلا تولو آپونتی» نشان می‌دهد برای وقوع توسعه پایدار، شرکت‌ها باید با برنامه‌های توسعه ملی و اجتماعی همسو شده و ارزش مشترک ایجاد کنند. خوانگ و همکاران^۴ (۲۰۲۱)، مطالعه‌ای با عنوان «برنامه ذینفعان و مسئولیت اجتماعی شرکت به عنوان استراتژی‌های کلیدی توسعه پایدار برای ارتقاء شهرت شرکت - شواهدی از ویتنام» انجام دادند. نتایج نشان داد که نفوذ ذینفعان نه‌تنها به طور قابل توجهی بر انواع مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها تأثیر می‌گذارد، بلکه بر شهرت شرکت نیز تأثیر مثبت می‌گذارد. علاوه بر این، عملکرد مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در مسئولیت‌های حقوقی، اخلاقی، زیست محیطی، بشردوستانه به جز مسئولیت اقتصادی تأثیر قابل توجهی بر شهرت شرکت دارد. زلازنا و همکاران^۵ (۲۰۲۰)، مطالعه‌ای با عنوان

^۱ Montiel

^۲ Mensah

^۳ Priscilla

^۴ Khuong etal

^۵ Zelazna

«مسئولیت اجتماعی شرکت در قبال محیط زیست در منطقه لوبلین، لهستان: مطالعه تطبیقی ۲۰۰۹ و ۲۰۱۹» انجام دادند. این مطالعه نشان می‌دهد که شرکت‌ها مسئولیت‌های زیست‌محیطی فعالیت‌های خود را در نظر می‌گیرند و اقداماتی را برای حفظ محیط زیست و منابع آن انجام می‌دهند. جیتندرا و همکاران^۱ (۲۰۲۱)، مطالعه‌ای تحت عنوان «مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و استراتژی‌های توسعه پایدار، شیوه‌ها و مدل‌های تجاری» انجام دادند. یافته‌ها نشان می‌دهد که نگرانی‌های دیجیتالی شدن و پایداری؛ استراتژی‌های ارتباطی برای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها؛ استانداردهای اخلاقی در تبلیغات هندی؛ تأمین مالی خرد به‌عنوان ابزاری برای دستیابی به توسعه پایدار از مولفه‌های مهم مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در هند هستند.

در خصوص تحقیقات پیشین باید گفت که بیشتر تحقیقات، بحث مسئولیت‌پذیری را از منظر کارکنان و مدیران شرکتی بررسی کرده‌اند. این مطالعات عمدتاً کمی هستند. لذا، نتایج با نگاه ساختاری و تعمیم-گرایانه همراه است؛ زیرا این افراد عمدتاً خود را فائل به مسئولیت‌پذیری دانسته و لذا اکثر فرضیات تایید شده‌اند. اما، در این پژوهش با توجه به تضاد منافع مستتر در بین ذینفعان شرکتی و غیرشرکتی، بهتر به خلاءهای موجود پرداخته می‌شود. علاوه بر این، در این تحقیقات تعریفی که از ذینفعان شده است، بیشتر کسانی هستند که به نوعی سهام‌دار و عضو شرکت هستند که به صورت مستقیم و غیرمستقیم درگیر سود هستند.

مبانی و چارچوب نظری تحقیق

توسعه پایدار از مفاهیم متاخر توسعه است و مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکتی نیز از حیث توجه به مولفه‌های اجتماعی رشد و توسعه ذینفعان اجتماعی پراهمیت است. «دانشمندان دانشگاهی از نظریه‌های مختلف برای تبلیغ مسائل مربوط به مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکتی استفاده کرده‌اند. برای مثال، نظریه ذینفعان، نظریه مشروعیت، نظریه نهادی و نظریه خطوط سه‌گانه از این دست نظریات هستند» (آگیلرا و همکاران^۲، ۲۰۰۷؛ دیگن^۳، ۲۰۱۴؛ لئو و ایسیکرا^۴، ۲۰۱۵).

نظریه ذینفعان به طور خاص بر انتظارات گروه‌های علاقه‌مند خاص تمرکز می‌کند (برامر^۵ و همکاران^۶، ۲۰۰۷). در زمینه یک شرکت، جامعه را می‌توان به‌عنوان سهامداران، کارکنان، مشتریان، طلبکاران و تأمین‌کنندگان گروه‌بندی کرد که ممکن است به فعالیت‌های اجتماعی و محیطی شرکت علاقه‌مند باشند. فریمن^۶ (۱۹۸۴) این گروه‌ها را "ذینفعان" می‌نامد. کارول^۷ (۱۹۹۱: ۴۳) بیان می‌کند که بین ایده مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ذینفعان یک سازمان تناسب طبیعی وجود دارد. از دیدگاه نظریه ذینفعان، مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت شامل مدیریت روابط متعدد ذینفعان به طور همزمان است که بر اساس آن ذینفعان از فعالیت‌های شرکت نیز سود خواهند برد (کایا و همکاران^۸، ۲۰۱۵؛ فریمن و همکاران^۹، ۲۰۰۷؛ حمیدو و

^۱ Jitendra et al

^۲ Aguilera et al.

^۳ Deegan

^۴ Lu and Abeysekera

^۵ Brammer et al.

^۶ Freeman

^۷ Carroll

^۸ Cahaya et al.

^۹ Freeman et al.

همکاران^۱، ۲۰۱۵). هدف هر شرکت شکوفایی شرکت و همه ذینفعان اصلی آن است یا باید باشد (ورهان و فریمن^۲، ۱۹۹۹: ۸). بر اساس نظریه مشروعیت قانونی، از شرکت‌ها انتظار می‌رود که در چارچوب ارزش‌های اجتماعی حرکت کنند. استدلال اساسی نظریه مشروعیت قانونی این است که شرکت تنها به شرطی باقی می‌ماند که فعالیت و عملیات آن در چارچوب هنجارها و ارزش‌های جامعه باشد (مهربان‌پور و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۱۶). نظریه مشروعیت بر این پایه استوار است که میان واحد تجاری و جامعه‌ای که واحد تجاری در آن فعالیت می‌کند، قراردادی اجتماعی وجود دارد. بنابراین، در این نظریه فرض بر این است که از دیدگاه جامعه، واحدهای تجاری با در اختیار داشتن منابع تولیدی جامعه (مثلاً نیروی کار) باید بین معیارها و هنجارهای قابل قبول جامعه فعالیت کنند، در غیر این صورت جامعه ممکن است مانع قرارداد اجتماعی شود و آن را لغو نماید (اشرفی و همکاران، ۱۳۹۸: ۹). بر اساس نظریه نمایندگی، فریدمن (۱۹۷۰)، اظهار می‌کند که مسئولیت اجتماعی شرکت افزایش سود آن است. فریدمن استدلال خود را مبنی بر اینکه شرکت‌ها نمی‌توانند مسئولیت اجتماعی داشته باشند به سه دلیل متکی کرد: اینکه فقط انسان‌ها می‌توانند مسئولیت اخلاقی در قبال اعمال خود داشته باشند. این وظیفه مدیر است که صرفاً به نفع سهامداران عمل کند. نظریه نمایندگی معتقد است که هر فرد برای به حداکثر رساندن کارکرد شرکت خود، منطقی کار خواهد کرد که در نهایت با به حداقل رساندن هزینه‌ها به حداکثر رساندن درآمد شخصی منجر می‌شود (جنسن و مک‌لینگ^۳، ۱۹۷۶). نظریه خطوط سه‌گانه بر سه عامل: سود (اقتصادی)، مردم (اجتماعی) و سیاره (محیط) تاکید دارد و به طور گسترده‌ای برای توصیف پایداری فعالیت‌های انسانی در چند دهه گذشته استفاده شده است (تو و لی^۴، ۲۰۱۷). هدف این رویکرد، اندازه‌گیری عملکرد اقتصادی، اجتماعی و محیطی شرکت در یک دوره زمانی است. فقط شرکتی که سه‌گانه فوق را در نظر دارد، هزینه کامل مربوط به شرکت را در نظر می‌گیرد. سه‌گانه فوق نوعی مسئولیت اجتماعی شرکت‌هاست که به مدیران گوشزد می‌کند که شرکت‌ها، باید نتایج نهایی را نه تنها از نظر اقتصادی (هزینه‌ها در مقابل درآمد)، بلکه تأثیرات اجتماعی و محیطی شرکت را نیز در نظر بگیرند. این سه مفهوم پایداری - اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی - اهداف و مشاغل را به سمت اقدامات متناسب با ایده‌آل‌های شرکت به عنوان یک شهروند مشارکت‌کننده در جامعه و نه فقط به عنوان یک ماشین تولید پول [سود] هدایت می‌کند (رحمان^۵، ۲۰۱۱).

از منظر توسعه پایدار نیز رویکردهای مختلفی وجود دارد که شرط پایداری را در مسئولیت‌پذیری می‌دانند. رویکرد پایداری ضعیف و پایداری قوی می‌گوید با گذشت زمان، تلاش پژوهشگران برای بسط مفهوم پایداری و بکارگیری آن در عرصه سیاستگذاری سازمانی^۶ به طرح دو دیدگاه رقیب در این حوزه انجامید؛ دو دیدگاهی که به پایداری ضعیف^۱ و پایداری قوی^۲ شهرت یافته‌اند.

^۱ Hamidu et al.

^۲ Werhane & Freeman

^۳ Jensen & Meckling

^۴ To and Lee

^۵ Rahman

^۶ اساساً، پایداری شرکت‌ها مبتنی بر این دیدگاه است که شرکت‌ها و مدیران آنها مسئولیتی فراتر از سود دارند - موضعی که به طور صحیح قوانین شرکت‌ها را در حوزه‌های قضایی عمده تحت تاثیر قرار داده است. پایداری ضعیف شرکت‌ها بر "داخلی

پایداری ضعیف، شرط پایداری را بقاء و ثبات ارزش سرمایه کل (اعم از سرمایه فیزیکی، دارایی‌های اجتماعی و مواهب طبیعی) می‌داند. بر اساس این نظریه که حالت بسیار ضعیف آن به نام یکی از نظریه-پردازان مشهور رشد اقتصادی (سولو) پایداری سولو خوانده می‌شود، کافی است ظرفیت عمومی تولید در طول زمان ثابت بماند به گونه‌ای که مصرف سرانه در طول زمان کاهش نیابد. به رغم تعدیل‌های صورت گرفته، در مجموع، پایداری ضعیف به پایداری مجموع سرمایه اقتصاد می‌پردازد و به تعبیری می‌توان ادعا کرد که حامیان این نظریه، گونه‌های مختلف سرمایه را جانشین یکدیگر می‌دانند (شرزه‌ای و محقق، ۱۳۹۰: ۱۸). در اینجا، بحث بر سر این است که فشارها منجر به اتلاف منابع و پس‌روی سرمایه‌ها نشود، هرچند ممکن است که بهبود چندانی ایجاد نشود. بنابراین، مهم این است که «محیط از نظر زیست‌محیطی، قابل سکونت و مقاوم، از نظر اقتصادی مستمر و از نظر اجتماعی منسجم و متعهد باشد» (موکومو^۲، ۲۰۱۹: ۲۶۶). توسعه پایدار در این سطح باید حداقل «روابط منطقی و متقابل سه عامل محیطی، اجتماعی و اقتصادی را حفظ کند تا بتواند استمرار و پایداری محیط را تامین کند» (موناسینگه^۳، ۱۹۹۳: ۲). در سوی مقابل پایداری قوی با تکیه بر نقش طبیعت، تأکید دارد که - دست‌کم برخی - ویژگی‌های محیط‌زیست باید در طول زمان پایدار باقی بمانند. گرچه برای این تعبیر نیز تفسیرهای گوناگونی ارائه شده است، اما آنچه به اختصار می‌توان نتیجه گرفت این است که در پایداری قوی، درجه (کشش) جانشینی انواع دیگر سرمایه به جای سرمایه طبیعی بسیار پایین و نزدیک به صفر در نظر گرفته می‌شود. این رویکرد را می‌توان معادل با ثبات سرمایه طبیعی در طول زمان به شمار آورد. در پایداری قوی، طبیعت و اقتصاد دو بخش مکمل یکدیگر در نظر گرفته می‌شوند که باید هر دو به طور همزمان پایدار بمانند (شرزه‌ای و محقق، ۱۳۹۰: ۱۸). پایداری در معنای قوی خود به توانایی جامعه، اکوسیستم یا هر سیستم جاری برای تداوم کارکرد در آینده نامحدود اطلاق می‌شود، بدون اینکه به طور اجبار در نتیجه تحلیل رفتن منابعی که سیستم به آن وابسته است یا به دلیل تحمیل بار بیش از حد روی آنها، به ضعف کشیده شود. از طرف دیگر، توانایی سیستم برای استقامت و پایایی به‌گونه‌ای اجتناب‌ناپذیر وابسته به موفقیتی است که سیستم در ایجاد ارتباط با محیط بیرونی کسب می‌کند؛ به عبارت دیگر، پایداری سیستم به‌طور کامل وابسته به قابلیت سیستم برای سازگاری و انطباق، تغییر و تحول و پاسخگویی به محیط است (زاهدی و نجفی، ۱۳۸۵: ۴۷).

رویکرد مشارکت و پایداری اجتماعی بر مشارکت ذینفعان در امور تأکید دارد. در این نظریه «وجود زمینه مثبت برای شکل‌گیری مشارکت‌های مردمی، به عنوان ظرفیتی برای برون‌سپاری پاره‌ای از هزینه‌ها و نزدیک

سازی تأثیرات زیست محیطی و اجتماعی" متمرکز است. این رویکرد را می‌توان در صنعت نفت و گاز مشاهده کرد. در تجزیه و تحلیل ارزش‌های عمومی که توسط ۲۵ سازمان هیدروکربوری ارائه شده بود، دریافتند که ارزش‌های اجتماعی توسط ۴۸ درصد از سازمان‌ها و ارزش‌های زیست محیطی توسط ۴۰ درصد از شرکت‌ها شناخته شده است. در حالی که ارزش‌های اجتماعی، نسبتاً جزئی و حاشیه‌ایی هستند» (شیهی و فارنتی، ۲۰۲۱).

^۱ Weak Sustainability

^۲ Strong Sustainability

^۳ Mukomo

^۴ Munasinghe

کردن نتایج پروژه‌ها به سمت خواسته‌های مردمی شناخته می‌شود. این در حالی است که ایجاد اعتماد در درون و بین اجتماعات و موسسات، عامل زیربنایی سرمایه اجتماعی است که خود، از پیش شرط‌های ایجاد ظرفیت مشارکت و افزایش قدرت شهروندی است» (کازمیان و همکاران، ۱۳۹۱: ۳). این اصل در معنای واقعی آن، هدف قرارگرفته و شعار «برنامه‌ریزی توسط مردم» آرمان این نگرش است. آموختن از تجارب قبلی و نگرش سنتی «بالا به پایین» الگوی پایداری را به دست می‌دهد که تاحد زیادی متکی بر رویکرد «پایین به بالا» که رویکردی متفاوت با گذشته بوده است. تغییر از یک نگاه تجویزی به مشارکتی، از وابستگی به منابع موجود به «ظرفیت‌سازی»، از توجه به راه‌حل‌های «دولت‌محور» به شیوه‌های حل مسئله با تأکید بر ابتکارات جامعه مدنی و از مساعدت و همیاری به مشارکت واقعی، ویژگی‌های الگوی توسعه پایدار است (اقتصادی، ۱۳۹۲: ۸۲).

با توجه به مبانی نظری تحقیق، چارچوب نظری این مطالعه برگرفته از رویکرد «خطوط سه‌گانه»، «رویکرد ذینفعان» است. این دو رویکرد ابعاد پایداری و مسئولیت‌پذیری را مورد توجه قرار می‌دهند. نظریه خطوط سه‌گانه بر سه عامل سود (اقتصادی)، مردم (اجتماعی) و سیاره (محیط) تأکید دارد. در این رویکرد، بر ارزیابی عملکرد اقتصادی، اجتماعی و محیطی یک شرکت در یک دوره زمانی تأکید دارد. فقط شرکت و سازمانی که موارد سه‌گانه را به طور همزمان را در نظر می‌گیرد موفق است و می‌تواند کارآمدی و مشروعیت کسب کند. سه‌گانه فوق نوعی مسئولیت اجتماعی شرکت‌هاست که به مدیران گوشزد می‌کند که شرکت‌ها باید نتایج نهایی را نه تنها از نظر اقتصادی (هزینه‌ها در مقابل درآمد)، بلکه تأثیرات اجتماعی و محیطی شرکت را نیز در نظر بگیرد. این رویکرد شرکت به‌عنوان یک شهروند مشارکت‌کننده در جامعه و نه فقط به‌عنوان یک ماشین تولید پول [سود] هدایت می‌کند. نظریه ذینفعان معتقد است که تعهدات شرکت فراتر از وظایف امانت‌داری سنتی نسبت به سهامداران است و این تعهدات شامل گروه‌های دیگر از جمله مشتریان، کارکنان، تامین‌کنندگان، سرمایه‌گذاران، رقبای، رسانه‌ها و جوامع مجاور و محلی می‌شود. این رویکرد می‌گوید یک شرکت فقط در قبال سهامداران خود مسئولیت اجتماعی ندارد و مدیران در واقع دارای رابطه دوسویه و متقابل با ذینفعان هستند. بدون مشارکت و ارزش‌گذاری ذینفعان، سازمان و شرکت نمی‌تواند به اهداف خود برسد.

فرضیه‌های تحقیق

- به نظر می‌رسد بین ایفای نقش مسئولیت اقتصادی شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران با توسعه پایدار رابطه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین ایفای نقش مسئولیت قانونی شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران با توسعه پایدار رابطه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین ایفای نقش مسئولیت اخلاقی شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران با توسعه پایدار رابطه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین ایفای نقش مسئولیت بشردوستانه شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران با توسعه پایدار رابطه وجود دارد.

روش در تحقیق حاضر، کمی - پیمایش^۱ است. جامعه مورد مطالعه، کلیه مدیران ارشد زیرمجموعه‌ی ستاد شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران و مدیران شرکت‌های زیر مجموعه در استان‌های خوزستان و لرستان؛ کلیه کارکنان ستاد شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران، شرکت خطوط لوله و مخابرات نفت ایران در دو استان خوزستان و لرستان و کارکنان ستاد شرکت ملی مهندسی و ساختمان نفت ایران در دو استان مذکور؛ مهندسین، ناظران، کارفرمایان، دست اندرکاران و کلیه عوامل اجرایی طرح احداث خط لوله انتقال نفت خام ترش سبزآب/ری می‌باشند. نمونه‌گیری در تحقیق کمی به صورت در دسترس است. این شیوه غیراحتمالی گردآوری داده‌ها است. از آنجایی که فهرست اعضای جامعه آماری در دسترس نبود، لذا، با وجود گستردگی و تنوع زیاد (به جامعه آماری بخش کمی مراجعه کنید)، عملاً تعیین حجم نمونه به صورت تصادفی امکان‌پذیر نبود. بنابراین، با ورود به میدان مورد نظر، ۳۰۰ نفر از افراد به‌عنوان نمونه در دسترس انتخاب شدند. سعی بر این بود که در نمونه انتخابی تنوعی از بین مدیران، کارمندان، مهندسان، کارکنان ستاد و نیز پیمانکاران و نیروهای کاری محلی وجود داشته باشد تا داده‌ها فاقد سوگیری و جهت‌گیری باشند. از «پرسشنامه استاندارد» به منظور گردآوری داده‌ها استفاده شد. بعد از گردآوری داده‌ها از طریق پرسشنامه، داده‌های بدست آمده از طریق نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

عملیاتی‌سازی متغیرها

به منظور عملیاتی‌سازی مسئولیت اجتماعی شرکت از پرسشنامه کارول (۱۹۹۱) استفاده شده است که کشاورز (۱۳۹۵) مورد استفاده قرار داده است. آلفای کرونباخ کل ابعاد پرسشنامه ۰/۸۷۸ بدست آمده است. به ترتیب مولفه‌ها، برای بعد اقتصادی ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۵۶، برای بعد قانونی ۰/۷۵۶، برای بعد اخلاقی ۰/۸۳۳ و برای بعد بشردوستانه ۰/۸۷۸ می‌باشد. افزون بر این، تعداد گویه‌های بعد اقتصادی ۶ مورد است که میانگین هر گویه بین ۵ الی ۱ خواهد بود. بیشترین نمره ۳۶ و کمترین ۶ خواهد بود. برای بعد اقتصادی تعداد گویه‌ها ۷ مورد که میانگین هر گویه بین ۱ الی ۵ و بیشترین نمره ۳۵ و کمترین ۷ خواهد بود. برای بعد قانونی ۸ گویه طراحی شده است که در اینجا نیز میانگین هر گویه بین ۵ الی ۱ خواهد بود و حداقل نمره ۸ و حداکثر نمره متغیر ۴۰ خواهد بود. در نهایت، برای بعد بشردوستانه، ۴ گویه در نظر گرفته شده است. لذا، میانگین هر گویه بین ۱ الی ۵ می‌باشد و حداقل نمره ۴ و حداکثر ۲۰ خواهد بود.

توسعه پایدار نیز در سه بعد اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و فرهنگی مورد سنجش قرار گرفته است. پرسشنامه محقق‌ساخت می‌باشد. به منظور عملیاتی‌سازی بعد اقتصادی، از ۵ گویه استفاده شده است که بر اساس طیف لیکرت معرف‌های همچون «درآمد، تحصیلات، اشتغال، رفاه، قدرت خرید و افزایش قیمت محصولات کشاورزی و باغداری» را مورد سنجش قرار می‌دهند. میانگین هر گویه بین ۱ الی ۵ خواهد بود. بیشترین نمره برای این متغیر ۲۵ و کمترین ۵ خواهد بود. به منظور عملیاتی‌سازی بعد اجتماعی، از ۵ گویه

استفاده شده است که بر اساس طیف لیکرت معرف‌های همچون «برابری جنسیتی، آموزش، اعتماد و امنیت عمومی، مشارکت اجتماعی و مهاجرت» را مورد سنجش قرار می‌دهند. میانگین هر گویه بین ۱ الی ۵ خواهد بود. بیشترین نمره برای این متغیر ۲۵ و کمترین ۵ خواهد بود. به منظور عملیاتی‌سازی بعد زیست-محیطی توسعه پایدار، از ۵ گویه استفاده شده است که بر اساس طیف لیکرت معرف‌های همچون «جنگل-زدایی، آلودگی هوا و محیط زیست، پسماندها، تخریب زمین‌های کشاورزی و آلودگی آب‌ها» را مورد سنجش قرار می‌دهند. میانگین هر گویه بین ۱ الی ۵ خواهد بود. بیشترین نمره برای این متغیر ۲۵ و کمترین ۵ خواهد بود. به منظور عملیاتی‌سازی بعد فرهنگی توسعه پایدار، از ۵ گویه استفاده شده است که بر اساس طیف لیکرت معرف‌هایی همچون «آداب و رسوم، سنت‌ها، زبان و نوع پوشش، ارزش‌های دینی و اعتقادی و هویت قومی» را مورد سنجش قرار می‌دهند. میانگین هر گویه بین ۱ الی ۵ خواهد بود. بیشترین نمره برای این متغیر ۲۵ و کمترین ۵ خواهد بود.

به منظور محاسبه پایایی ابزار سنجش داده‌ها، ابزارهای مختلفی به کار برده می‌شود که رایج‌ترین آنها محاسبه ضریب «آلفای کرونباخ»^۱ متغیرها و معرف‌های آنها است. ضریب آلفای کرونباخ برای برآورد پایایی ابزارهای اندازه‌گیری استفاده می‌شود. مقدار آن بین صفر تا یک در نوسان است. بدین ترتیب، هر اندازه ضریب آلفای بدست آمده به یک نزدیک‌تر باشد، پایایی درونی بین گویه‌ها بیشتر و مطلوب‌تر است. **با توجه به نزدیک بودن ضرایب به یک، نتایج آلفای کرونباخ نشان می‌دهد که پایایی ابزار سنجش در حد مطلوبی قرار دارد.**

جدول شماره ۱: محاسبه آلفای کرونباخ

متغیرها	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی (CR)	AVE
بعد اقتصادی مسئولیت‌پذیری	۰/۷۸۹	۰/۹۴	۰/۸۳
بعد قانونی مسئولیت‌پذیری	۰/۷۹۲	۰/۹۶	۰/۸۴
بعد اخلاقی مسئولیت‌پذیری	۰/۷۹۱	۰/۹۴	۰/۷۵
بعد بشردوستانه مسئولیت‌پذیری	۰/۸۰۰	۰/۹۶	۰/۹۲
بعد اقتصادی توسعه پایدار	۰/۷۹۳	۰/۹۵	۰/۸۵
بعد اجتماعی توسعه پایدار	۰/۷۹۸	۰/۹۲	۰/۸۴
بعد زیست محیطی توسعه پایدار	۰/۷۸۹	۰/۹۱	۰/۸۶
بعد فرهنگی توسعه پایدار	۰/۷۹۳	۰/۹۳	۰/۸۵

^۱ Coronbachs Alpha

در ادامه نتایج آزمون بارتلت و KMO گزارش شده است که نشان‌دهنده مطلوب بودن اعتبار ابزار سنجش است.

جدول شماره ۲: آزمون بارتلت و KMO

.۷۲۱	Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.	
۷۹۱.۶۳۵	Approx. Chi-Square	Bartlett's Test of Sphericity
۳۰۰	Df	
.۰۰۰	Sig.	

میزان KMO، ۰.۷۲ است؛ باتوجه به این که این میزان بیشتر از ۰.۵ می‌باشد، می‌توان گفت این داده‌ها مناسب هستند و نتیجه آزمون بارتلت نیز معنی‌دار است.

یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی

از مجموع ۳۰۰ نفر، ۷۰ نفر از افراد مورد مطالعه در گروه سنی ۲۵ تا ۳۵ سال (۱۴.۶٪) و ۱۰۰ نفر در گروه سنی ۳۶ تا ۴۵ سال (۳۹.۱٪) و ۱۰۵ نفر در گروه سنی ۴۶ تا ۵۵ سال (۳۹.۸٪) و ۲۵ نفر در گروه سنی ۵۶ به بالا (۶.۵٪) بودند. ۱۱۰ نفر معادل (۴۳.۸٪) افراد مورد مطالعه دارای مدرک لیسانس و تعداد ۹۴ نفر معادل (۳۱.۵٪) دارای مدرک ارشد و تعداد ۶ نفر معادل (۲٪) دکتری بوده‌اند. علاوه بر این، ۱۵ نفر سیکل، ۳۵ نفر دیپلم و ۴۰ نفر دیگر فوق دیپلم هستند که به ترتیب معادل ۲.۹، ۶.۵ و ۸.۳ درصد از افراد مورد مطالعه هستند. از مجموع ۳۰۰ نفر، بیشتر افراد مورد مطالعه، یعنی ۱۳۰ نفر معادل (۴۰.۰٪) کارمند هستند. تعداد ۹۰ نفر معادل (۳۰.۰٪) کارشناس و کارشناس ارشد و تعداد ۷۰ نفر معادل (۲۵.۰٪) در سمت مدیریتی بودند. ۱۰ نفر دیگر که معادل ۳ درصد هستند در حوزه خدمات فعالیت دارند. از مجموع افراد مورد مطالعه، ۱۰۰ نفر معادل (۳۵.۰٪) مهندسی و تعداد ۱۰۰ نفر معادل (۳۵.۰٪) اداری و تعداد ۵۰ نفر معادل (۱۵.۰٪) ستادی و تعداد ۳۵ نفر معادل (۱۰.۰٪) سایر و تعداد ۱۵ نفر معادل (۵.۰٪) نیز نوع شغل خود را مدیریتی اعلام نموده‌اند. از نظر رشته شغلی، ۱۵۰ نفر معادل (۴۰.۰٪) رسمی و تعداد ۳۵ نفر معادل (۱۴.۰٪) پیمان‌کاری و تعداد ۶۳ نفر معادل (۲۳.۰٪) پیمانی و تعداد ۲۵ نفر معادل (۱۰.۰٪) قراردادی مدت معین و تعداد ۱۵ نفر معادل (۸.۰٪) نوع استخدام خود را قراردادی مدت موقت اعلام نموده‌اند. در نهایت ۱۲ نفر معادل (۵.۰٪) نوع استخدام خود را سایر ذکر کرده‌اند. از نظر رضایت شغلی، ۱۵۰ نفر معادل (۶۰.۰٪) تا حدودی رضایت شغلی داشتند و تعداد ۷۵ نفر معادل (۲۰.۰٪) زیاد رضایت شغلی داشتند و تعداد ۷۵ نفر معادل (۲۰.۰٪) کم رضایت شغلی داشتند.

جدول شماره ۳: بررسی توزیع نمرات متغیرها

متغیرها	میانگین	انحراف	حداکثر	حداقل	چولگی	کشیدگی
						معیار

۱.۲۲۹	-۳۸۴	۱.۲۸	۴.۲۸	۰.۴۱۳	۳.۰۵	بعد اقتصادی مسئولیت پذیری
۰.۳۵۲	۳۴۱	۲.۲۸	۴.۸۴	۰.۴۶۰	۳.۵۱	بعد قانونی مسئولیت پذیری
۲.۵۲۴	۴۸۴	۲.۲۳	۴.۶۰	۰.۴۲۵	۳.۰۸	بعد اخلاقی مسئولیت پذیری
۱.۰۷۲	۵۲۶	۲.۲۳	۴.۶۰	۰.۴۲۵	۳.۰۸	بعد بشردوستانه مسئولیت پذیری
۰.۸۶۳	۶۲۷	۲.۲۳	۴.۶۰	۰.۴۲۵	۳.۰۸	بعد اقتصادی توسعه پایدار
۱.۹۲۸	-۶۹۵	۲.۲۳	۴.۶۰	۰.۴۲۵	۳.۰۸	بعد اجتماعی توسعه پایدار
۰.۴۶۴	۶۷۸	۲.۲۳	۴.۶۰	۰.۳۸۹	۳.۰۲	بعد زیست محیطی توسعه پایدار
۰.۳۰۱	۴۷۷	۲.۲۳	۴.۶۰	۰.۳۶۴	۳.۰۶	بعد فرهنگی توسعه پایدار

بررسی آماره‌های چولگی و کشیدگی از ملاک‌های متداول برای تعیین نرمال بودن داده‌ها می‌باشند. در صورتی که قدر مطلق ضریب چولگی کمتر از ۳ و ضریب کشیدگی کمتر از ۱۰ باشد، بیانگر نرمال بودن داده‌ها است. در این پژوهش، قدر مطلق ضریب چولگی و ضریب کشیدگی به ترتیب کمتر از ۳ و ۱۰ به دست آمدند، که این به معنی نرمال بودن داده‌های این پژوهش است. در جدول بالا، مقادیر ضریب چولگی و کشیدگی برای داده‌های پژوهش محاسبه شده است. بنابراین، تخطی از مفروضه نرمال بودن در داده‌های پژوهش حاضر، قابل مشاهده نیست.

در جدول زیر مقادیر آماره‌های تحمل و عامل افزایش واریانس برای هر یک از متغیرهای پیش بین ارائه شده است.

جدول شماره ۴: بررسی نتایج هم خطی چندگانه متغیرها

متغیرها	هم خطی چندگانه
مقدار	عامل افزایش واریانس
تحمل	(vif)

۱.۷۶۴	۰.۵۱۳	بعد اقتصادی مسئولیت‌پذیری
۱.۳۶۸	۰.۵۶۰	بعد قانونی مسئولیت‌پذیری
۱.۵۱۲	۰.۵۲۵	بعد اخلاقی مسئولیت‌پذیری
۱.۶۲۱	۰.۵۸۷	بعد بشردوستانه مسئولیت‌پذیری
۱.۲۹۵	۰.۴۸۹	بعد اقتصادی توسعه پایدار
۱.۳۸۴	۰.۵۲۵	بعد اجتماعی توسعه پایدار
۱.۵۹۷	۰.۶۲۴	بعد زیست محیطی توسعه پایدار
۱.۶۹۲	۰.۵۵۳	بعد فرهنگی توسعه پایدار

مقادیر مندرج در جدول فوق نشان می‌دهد که مقادیر آماره تحمل برای همه متغیرهای پیش بین پژوهش، از ۰.۱ بزرگتر و مقادیر آماره عامل افزایش واریانس نیز برای همه آنها، از ۱۰ کوچکتر می‌باشد. بنابراین، این مفروضه در پژوهش حاضر تأیید شد.

یافته‌های استنباطی

فرضیه اول: به نظر می‌رسد بین ایفای نقش مسئولیت اقتصادی شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران با توسعه پایدار رابطه وجود دارد.

جدول شماره ۵: رابطه بین ایفای نقش مسئولیت اقتصادی و توسعه پایدار

رابطه معنادار	سطح معناداری	ضریب	مسئولیت اقتصادی
وجود دارد	۰.۰۰۰*	۰.۶۹۲	

با توجه به نتایج آزمون همبستگی پیرسون در فاصله اطمینان ۹۵٪ سطح معناداری برای این دو متغیر برابر با (sig= ۰.۰۰۰) می‌باشد که از سطح معناداری استاندارد (α = ۰.۰۵) کمتر است. با توجه به مقدار ضریب همبستگی، شدت این رابطه قوی و جهت رابطه از نوع مستقیم است. یعنی بین ایفای نقش مسئولیت اقتصادی شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران با توسعه پایدار رابطه وجود دارد.

فرضیه دوم: به نظر می‌رسد بین ایفای نقش مسئولیت قانونی شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران با توسعه پایدار رابطه وجود دارد.

جدول شماره ۶: رابطه بین ایفای نقش مسئولیت قانونی و توسعه پایدار

رابطه معنادار	سطح معناداری	ضریب	مسئولیت قانونی
وجود دارد	۰.۰۰۰*	۰.۶۶۸	

با توجه به نتایج آزمون همبستگی جزئی در فاصله اطمینان ۹۵٪ سطح معناداری برای این دو متغیر برابر با (sig= ۰.۰۰۰) می‌باشد که از سطح معناداری استاندارد (α = ۰.۰۵) کمتر است. با توجه به مقدار ضریب همبستگی، شدت این رابطه قوی و جهت رابطه از نوع مستقیم است. یعنی بین ایفای نقش مسئولیت قانونی شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران با توسعه پایدار رابطه وجود دارد.

فرضیه سوم: به نظر می‌رسد بین ایفای نقش مسئولیت اخلاقی شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران با توسعه پایدار رابطه وجود دارد.

جدول ۷: رابطه بین ایفای نقش مسئولیت اخلاقی و توسعه پایدار

رابطه معنادار	سطح معناداری	ضریب	مسئولیت اخلاقی
وجود دارد	۰.۰۰۰*	۰.۶۰۸	

با توجه به نتایج آزمون همبستگی جزئی در فاصله اطمینان ۹۵٪ سطح معناداری برای این دو متغیر برابر با (sig= ۰.۰۰۰) می‌باشد که از سطح معناداری استاندارد (α = ۰.۰۵) کمتر است. با توجه به مقدار ضریب همبستگی، شدت این رابطه قوی و جهت رابطه از نوع مستقیم است. یعنی بین ایفای نقش مسئولیت اخلاقی شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران با توسعه پایدار رابطه وجود دارد.

فرضیه پنجم: به نظر می‌رسد بین ایفای نقش مسئولیت بشردوستانه شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران با توسعه پایدار رابطه وجود دارد.

جدول ۸: رابطه بین ایفای نقش مسئولیت بشردوستانه و توسعه پایدار

رابطه معنادار	سطح معناداری	ضریب	مسئولیت بشردوستانه
وجود دارد	۰.۰۰۰*	۰.۵۰۹	

با توجه به نتایج آزمون همبستگی جزئی در فاصله اطمینان ۹۵٪ سطح معناداری برای این دو متغیر برابر با (sig= ۰.۰۰۰) می‌باشد که از سطح معناداری استاندارد (α = ۰.۰۵) کمتر است. با توجه به مقدار ضریب همبستگی، شدت این رابطه متوسط و جهت رابطه از نوع مستقیم است. یعنی بین ایفای نقش مسئولیت بشردوستانه شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران با توسعه پایدار رابطه وجود دارد.

جدول ۹: خلاصه رگرسیون چندمتغیره بین توسعه پایدار و ایفای نقش مسئولیت اجتماعی شرکت ملی

پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران

R	R ^۲	اشتباه استاندارد شده	F	سطح معناداری
۰/۳۲۶	۰/۱۱۶	۶/۰۸۰	۱۲/۰۳۶	۰/۰۰۸

جدول فوق ضریب همبستگی بین متغیرهای توسعه پایدار و ایفای نقش مسئولیت اجتماعی شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران را نشان می‌دهد. این فرضیه با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون بررسی شد، مقدار ضریب تعیین برابر با ۰.۳۲۶ و سطح معنی‌داری sig= ۰.۰۰۸ به دست آمد. از آنجایی که سطح معنی‌داری محاسبه شده (P<۰/۰۰۰) کوچکتر از ۰.۰۵ است، در نتیجه فرض صفر رد شده و فرض پژوهشی تایید می‌شود.

در ادامه رگرسیون خطی متغیرهای پژوهش گزارش شده است.

جدول ۱۰: جدول برآورد ضرایب مدل نهایی رگرسیون خطی متغیرهای پژوهش

سطح معناداری	آزمون T	ضرایب غیراستاندارد			متغیرهای وارد شده
		ضرایب استاندارد			
		BETA	انحراف معیار	B	
۰/۰۰۰	۱۸/۰۵۰		۱/۹۰۶	۳۴/۴۰	Constant
				۷	
۰/۰۰۰	۱۵/۲۶۰	۰/۲۱۰	۰/۱۷۰	۰/۰۱۸	جنسیت
۰/۰۰۰	۱۶/۳۱۴	۰/۲۵۰	۰/۱۳۲	۰/۰۴۲	سن
۰/۰۰۰	۱۵/۶۳۴	۰/۲۷۸	۰/۱۵۴	۰/۰۳۸	تحصیلات

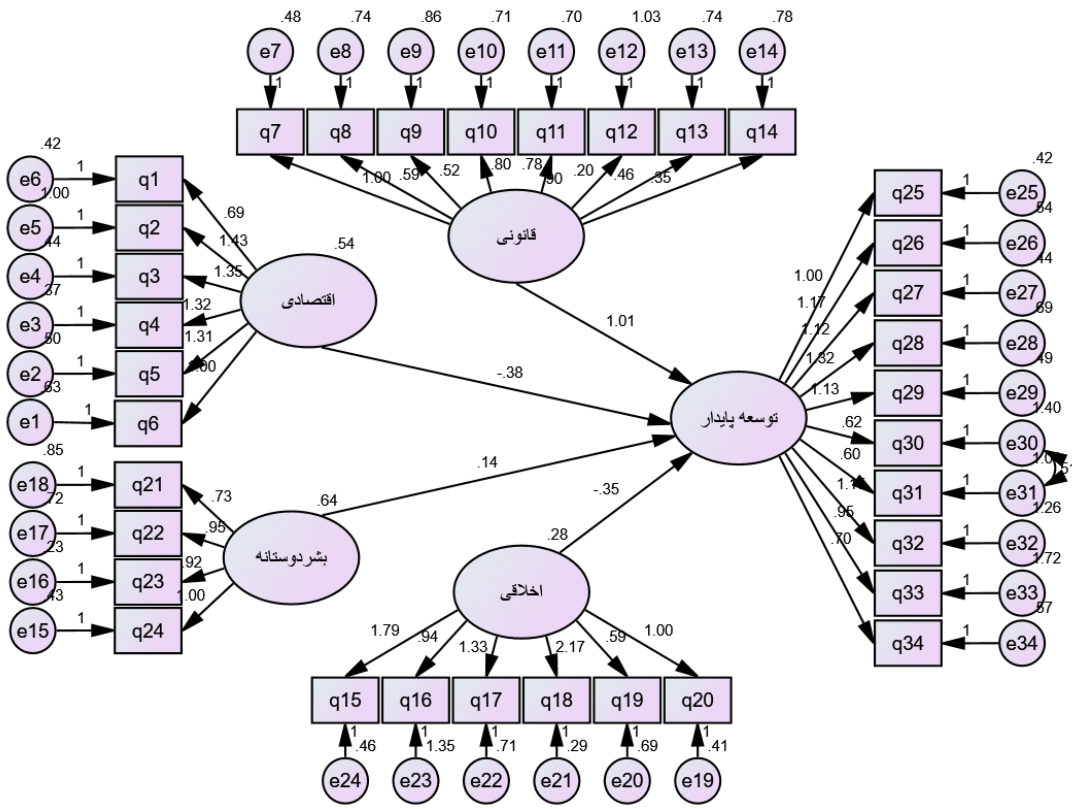
جدول برآورد ضرایب مدل نهایی رگرسیونی فوق نشان می‌دهد که متغیرهای مورد بررسی فوق معنادار بوده و هر یک از آنها دارای وزن‌های متفاوتی هستند. همچنین ضرایب تأثیر استاندارد موجود در جدول فوق نشان می‌دهد که متغیر بعد اقتصادی مسئولیت‌پذیری ($Beta=0/224$) با ضریب معنی‌داری ($sig.=0/002$) و متغیر بعد قانونی مسئولیت‌پذیری ($Beta=0/161$) با ضریب معنی‌داری ($sig.=0/037$) و متغیر بعد اخلاقی مسئولیت‌پذیری ($Beta=0/207$) با ضریب معنی‌داری ($sig.=0/036$) و متغیر بعد بشردوستانه مسئولیت-پذیری ($Beta=0/189$) با ضریب معنی‌داری ($sig.=0/006$) قدرت پیش‌بینی را در مدل دارا هستند.

مدل معادلات ساختاری

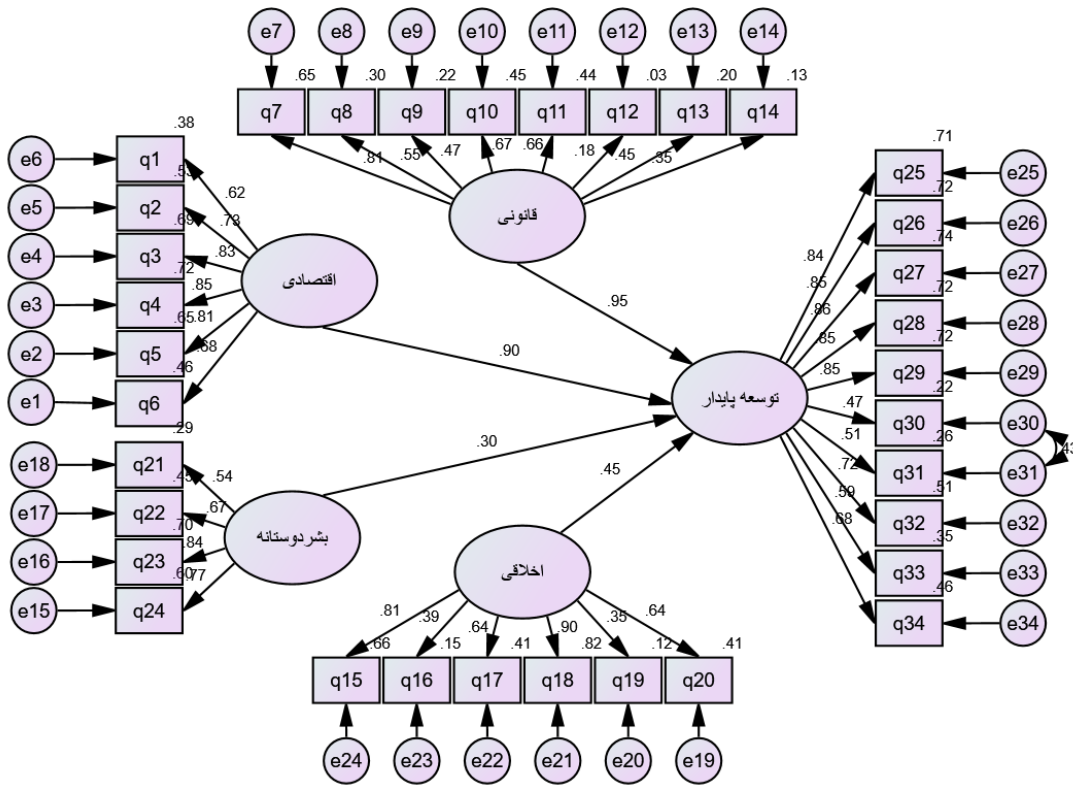
تحلیل مسیر (مدل ساختاری)، تکنیکی است که روابط بین متغیرهای تحقیق (مستقل، میانجی و وابسته) را بطور همزمان نشان می‌دهد. هدف از تحلیل مسیر، شناسایی علیت (تأثیر) بین متغیرهای مدل مفهومی تحقیق است. مدل ساختاری در شکل زیر رابطه میان مسئولیت‌های اجتماعی (چهار بعد اقتصادی، قانونی، اخلاقی و بشردوستانه) با توسعه پایدار (بعد اقتصادی و بعد اجتماعی) را نشان می‌دهد. شکل زیر مدل ساختاری در حالت تخمین استاندارد را نشان می‌دهد (خروجی نرم‌افزار آماری ایموس). تأیید یا رد فرضیات (روابط) در حالت معناداری مشخص می‌شود. به عبارت دیگر، چنانچه عدد معناداری بزرگتر از $1/96$ یا کوچکتر از $1/96$ - باشد فرضیه تأیید می‌شود که در این مطالعه مقادیر نشان می‌دهد که معناداری مورد تأیید است.

شکل شماره ۱: مدل ساختاری در حالت تخمین غیراستاندارد

شکل شماره ۲: مدل ساختاری در حالت تخمین استاندارد

شاخص‌های برازش مدل در جدول زیر آورده شده است.

جدول شماره ۱۳: شاخص‌های برازش مدل کلی

مدل کلی	X^2/df	RMSEA	NFI	CFI	GFI	IFI	RFI	PRATIO	PNFI
میزان قابل قبول	< 3	< 0.1	≥ 0.9	≥ 0.9	≥ 0.9	≥ 0.9	≥ 0.9	0.50	≥ 0.6
محاسبه شده	2/553	0/065	0/92	0/94	0/95	0/92	0/71	0/67	0/74

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه مسئولیت‌پذیری شرکت‌ها در توسعه پایدار به امر مهمی تبدیل شده است. این امر ارتباط شرکت‌ها، به‌خصوص شرکت‌های بزرگ صنعتی همچون وزارت نفت (یا فولاد، سیمان و کشت و صنعت‌ها و غیره) را در یک ارتباط دوسویه با ذینفعان قرار داده است: از یک طرف، از نظر قانونی باید به اجتماع انسانی و اجتماع زیستی توجه کنند و منجر به مخاطرات انسانی و زیستی نشوند. از طرف دیگر، یکی از مسیرهای

مقبولیت جایگاه داخلی و بین‌المللی آنها (از حیث ارتقاء جایگاه استانداردهای آنها و جذب مشتری و ذینفعان مختلف) میزان توجهی است که در قبال مسئولیت‌های خود دارند.

یافته‌های مطالعه حاضر با یافته‌های مطالعه کاظمی و همکاران (۱۳۹۴)، حسینی رودبارکی و همکاران (۱۳۹۷)، خواجه‌وند احمدی و سنایی (۱۳۹۵)، ثقفی و پورعلی (۱۴۰۰)، امیری (۱۳۹۹)، حساس‌یگانه و برزگر (۱۳۹۲)، اردلان و همکاران (۱۳۹۴)، خنجری و همکاران (۱۳۹۷)، اقدام‌پور و همکاران (۱۳۹۸)، شرعی (۱۳۹۸)، مظفرزاده و حاجتی (۱۳۹۳) و رجائی و سالک (۱۳۹۵)، عسگری (۱۳۹۸)، همسو است که بر این باروند که مسئولیت اجتماعی شرکتی از شاخصه‌های مهم موفقیت شرکت‌ها به سمت توسعه پایدار است. علاوه بر این، این همسویی از نظر تاکید این مطالعات بر ایفای نقش مسئولیت اجتماعی شرکتی در تسهیل مسیر حرکت به سوی توسعه پایدار، اعتماد اجتماعی به سازمان‌ها و استفاده از ظرفیت ذینفعان در جهت توجه به ارزش‌های آنها نیز هست. مضاف بر این، با یافته‌های مطالعات مونتیل (۲۰۰۸)، کمیسیون اروپا (۲۰۰۲)، منشا (۲۰۱۱)، آپرنٹی پرسیلا (۲۰۱۷)، انگ-نایا و کوآبنا جیمز (۲۰۱۱)، سیلویرا و پترینی (۲۰۱۸)، یوتینگ (۲۰۰۵)، جیتندرا و همکاران (۲۰۲۱)، خوانگ و همکاران (۲۰۲۱)، شلازنا و همکاران (۲۰۲۰)، کوستروبا (۲۰۲۱) همسو است. این مطالعات عملکرد مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها را یک ابزار مدیریت ارزشمند برای افزایش شهرت شرکت می‌دانند. این امر مفاهیمی برای بهبود مدیریت مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و توسعه پایدار دارد.

در حال حاضر، مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، نه به‌عنوان یک مُد اجتماعی و اقتصادی زودگذر، بلکه به مثابه بخش مهمی از زنجیره ارزش شرکت‌ها مطرح می‌شود. سیاستگذاران، طراحان، پیمان‌کاران و مجریان طرح احداث خط لوله نفت خام ترش سبزاب / ری، باید اهداف مرتبط با مسئولیت اجتماعی را از سه منظر «شرکت‌ها»، «استانداردها» و «مردم» دنبال کنند تا به حداکثر کارایی برسند. سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی اجتماعی در این سه حوزه باعث می‌شود که مفاهیم فرصت‌های اجتماعی پیش‌روی شرکت مضاعف شود. به این معنا با افزایش سرمایه اجتماعی و اعتماد نهایی، هزینه‌های اجتماعی مرتبط با پروژه‌ها، کاهش یابد و از تشدید آن چیزی که از آن تحت عنوان «نزاع‌های جمعی» یاد کردیم، ممانعت به عمل آید. مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها یعنی مسئولیت شرکت در پاسخگویی به پیامدهای فعالیت‌هایی که جامعه را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. منظور از جامعه، همه ذینفعانی است که با شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران، مناسبات عمدتاً اخلاقی و اجتماعی دارند. این مناسبات باید فراتر از مناسبات اقتصادی و قانونی باشد، زیرا شرکت برای بقاء خود باید سودآوری اقتصادی و طراحی‌های قانونی داشته باشد. مهمترین ذینفعان شرکت که در موقعیت شرکت به صورت مستقیم و غیرمستقیم مؤثر هستند، عبارتند از کارکنان، مردم محلی، شرکتهای سازنده، پیمانکاران و محیط زیست. در این موازنه مردم و محیط زیست با **تعدد** روبرو شده‌اند، زیرا سیاست‌های از بالا به پایین با کنار زدن ارزش‌های آنها نوعی اجبار به پیشرفت را تحمیل کرده و تفکر مهندسی بر تفکر اجتماعی غلبه کرده است. لذا، توسعه همه‌جانبه و هماهنگ باید به یک فرهنگ سازمانی تبدیل شود تا با فروبستگی اجتماعی و فرهنگی و زوال اعتماد سازمانی روبرو نشویم و محیط طبیعی و انسانی نیز با مخاطره روبرو نشود. بنابراین، ایفای نقش مسئولیت اجتماعی شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران در قبال دیگران و ذینفعان باید به‌عنوان یک باور سازمانی نهادینه

شود تا با خلق ارزش مشترک بین ذینفعان سازمانی و غیرسازمانی، شرکت بتواند بین وضع موجود و آینده ارتباط برقرار سازد.

وظیفه اصلی نهادینه‌سازی وجدان حرفه‌ای و رفتاری و باور به ایفای نقش مسئولیت‌های اجتماعی شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران، در وهله نخست متوجه مدیران، تصمیم‌گیران و سیاستگذاران است و سپس باید کارشناسان، کارکنان، سهامداران و مردم نیز توجه خود را به این مهم معطوف کنند. صنعت نفت به دنبال توسعه پایدار است و مسئولیت اجتماعی به تحقق توسعه پایدار کمک می‌کند، مسئولیت‌پذیری اجتماعی را به مثابه یک اقدام تدافعی برمی‌گزینند. مسئولیت‌پذیری اجتماعی، به منزله ابزار امنیت شغلی (و حفاظت از منافع خصوصی)، حاصل درگیر شدن در مجموعه ای منظم از فعالیتهاست که به توسعه روابط با ذینفعان شرکت و فعالان محیط زیست کمک می‌کند و به دریافت حمایت از این گروهها می‌انجامد و شامل فعالیت‌هایی همچون واردکردن جنبه اجتماعی به محصول و فرآیند تولید و اتخاذ برنامه‌های ترقی منابع انسانی و رسیدن به درجه بالاتری از روابط دوستانه با محیط‌زیست، از طریق بازیافت و کاهش آلودگی یا پیشرفت در اهداف اجتماعی سازمان، است. چنین فعالیت‌هایی می‌تواند احتمال کاهش چشمگیر موانع و مشکلات اجرای طرحهای توسعه ای صنعت نفت و همچنین تحریم شدن فرآورده ها و محصولات شرکت را افزایش دهد و از لابی‌گری در مقابل شرکت ممانعت کند. در اصل، یک مدیر باور دارد که از طریق خشنودی ذینفعان و برجسته کردن یک تصور مثبت و کاهش نگرانیها و آگاهیهای زیست محیطی می‌تواند احتمال مورد بررسی قرار گرفتن خویش توسط ذینفعان، با هدف بررسی وقوع یا عدم وقوع مدیریت، سود را کاهش دهد.

در مجموع، شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده های نفتی ایران در اجرای طرح احداث خط لوله انتقال نفت خام ترش سبزآب / ری باید با کاهش ملاحظات صرفاً اقتصادی و رجحان اقتصاد بر سایر مولفه‌ها پایداری ضعیف در این حوزه را کاهش دهد. ملاحظات اقتصادی و نفع‌گرایانه شرط پایداری را بقاء و ثبات ارزش سرمایه کل (اعم از سرمایه فیزیکی، دارایی‌های اجتماعی و مواهب طبیعی) می‌داند و به محیط طبیعی و انسانی توجه کمتری دارد. در عوض، باید با ایجاد کانال‌های ارتباطی (به این مقوله مراجعه شود) پایداری قوی را سرلوحه خود قرار دهد. به تعبیری، با تکیه بر نقش طبیعت و مشارکت‌های انسانی، علاوه بر انطباق با شرایط روز، امکان بهره‌برداری از طبیعت را به صورت طولانی مدت فراهم سازد.

منابع

ابراهیمی، سیدنصرالله و اقااسیدجعفرکشفی، مونا (۱۳۹۵)، «شناسایی و ارزیابی پیامدهای زیست‌محیطی، اجتماعی، ایمنی، امنیتی و بهداشتی پروژه‌های بالادستی صنعت نفت و گاز»، مطالعات حقوق تطبیقی، دوره ۷، شماره ۱، صص ۱-۲۲.
اقتصادی، نهال (۱۳۹۲)، «مشارکت شهروندان؛ کلید توسعه پایدار اجتماعی در محلات شهری»، هویت شهر، شماره ۱۶، سال ۷.

امیری، سمیه (۱۳۹۹)، «مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها»، راهبردهای حسابداری، سال ۱، شماره ۲، صص ۵۹-۷۵.

- حسینی‌رودباری، سکینه؛ خنجری، ملیحه؛ حیدری، غلامرضا (۱۳۹۷)، «رابطه بین مسئولیت اجتماعی و توسعه پایدار (با تاکید بر صنعت برق)»، دوازدهمین همایش بین‌المللی انرژی، تهران.
- درویشی، محسن؛ شریف‌زاده، محمدشریف؛ عبدالله‌زاده، غلامحسین (۱۳۹۶)، «واکاوی نقش شرکت‌های تعاونی روستایی در پیشبرد توسعه پایدار: رویکرد مسئولیت‌پذیری اجتماعی»، توسعه و روستا، سال ۲۰، شماره ۳، صص ۴۳-۶۴.
- رجائی، یدالله و سالک، مرضیه (۱۳۹۵)، «بررسی تاثیر عوامل سازمانی بر توسعه پایدار شرکت (مطالعه ای در شرکت های واقع در شهرک صنعتی شماره ۱ زنجان)»، مطالعات کمی در مدیریت، سال ۷، شماره ۴ (پیاپی ۲۷)، صص ۳۴-۵۲.
- زاهدی، شمس‌السادات و نجفی، غلامعلی (۱۳۸۵)، «بسط مفهومی توسعه پایدار»، مدرس علوم انسانی، دوره ۱۰، شماره ۴. شرزای، غلامعلی و محقق، محسن (۱۳۹۰)، «مقایسه نظریه‌های پایداری ضعیف و قوی محیط زیستی در بستر مفهومی توسعه پایدار»، علوم محیطی، سال ۹، شماره ۲، صص ۱۳-۳۴.
- فرجی، امید؛ فاطمه، جنتی؛ منصور، کفسان؛ یونسی، فاطمه (۱۳۹۹)، «مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ارزش شرکت: نقش تعدیل‌گر مدیریت سود»، مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره ۷، شماره ۱، صص ۲۵-۵۸.
- فرضی، شهرام و ازکیا، مصطفی (۱۳۹۶)، «تحلیل جامعه‌شناختی پیامدهای حضور صنعت نفت بر توسعه اجتماعی - اقتصادی - فرهنگی مناطق نفت‌خیز از منظر ذینفعان محلی (مورد مطالعه: ساکنان حوزه میدان نفتی دارخوین)»، توسعه محلی (روستایی-شهری)، دوره ۸، شماره ۲، صص ۲۲۱-۲۲۴.
- کاظمی، مهدی و ملاحسینی، علی و عباسی، مهسا (۱۳۹۴)، «نقش مسئولیت اجتماعی شرکتی در توسعه پایدار شرکت‌های کوچک و متوسط»، کنفرانس بین‌المللی جهت‌گیری‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری، تبریز.
- کاظمیان، غلامرضا؛ قربانی‌زاده، وجه‌الله؛ شفیعا، سعید (۱۳۹۱)، «دستیابی به توسعه پایدار محلی از طریق ظرفیت اجتماعی ساکنین و فعالان اقتصادی محله غیررسمی، مطالعه موردی: محله شمیران نو»، مطالعات شهری، سال ۴. مهربانپور، محمدرضا؛ مرتضی کاظم‌پور و فروغ اسماعیلیگی (۱۳۹۵)، «تبیین رابطه متقابل بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و نظام راهبری شرکتی»، مجله حسابداری سلامت، سال پنجم، شماره دوم، پیاپی ۱۶.
- نامی، مینا (۱۳۹۲)، «تبیین عوامل موثر بر مشارکت شهروندان در مدیریت بهینه پسماندهای شهری (مطالعه موردی ناحیه ۲ منطقه ۱۷ شهرداری تهران)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت امور شهری، دانشگاه تهران.
- Aguilera, R.V., Rupp, D.E., Williams, C.A. and Ganapathi, J. (۲۰۰۷), "Putting the S back in corporate social responsibility: a multilevel theory of social change in organizations", *Academy of Management Review*, Vol. ۳۲ No. ۳, pp. ۸۳۶-۸۶۳.
- Benlemlih, M., Bita, M., (۲۰۱۵). *Corporate Social Responsibility and Investment Efficiency*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=۲۵۶۶۸۹۱.
- Brammer, S., Millington, A., & Rayton, B. (۲۰۰۷), The contribution of corporate social responsibility to organizational commitment. *The International Journal of Human Resource Management*, ۱۸(۱۰), ۱۷۰۱-۱۷۱۹.
- Cahaya, F.R., Porter, S., Tower, G., & Brown, A. (۲۰۱۵), The Indonesian government's coercive pressure on labour disclosures: Conflicting interests or government ambivalence? *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, ۶(۴), ۴۷۵-۴۹۷.
- Carroll, A. B. (۱۹۹۱). The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organisational stakeholders. *Business Horizons*. ۳۹-۴۸.
- Cho, S. Y., Lee, C., Pfeiffer, R. J. Jr. (۲۰۱۳), Corporate social responsibility performance and information asymmetry. *Journal of Accounting and Public Policy* ۳۲, ۷۱-۸۳.
- Deegan, C. (۲۰۱۴), "An overview of legitimacy theory as applied within the social and environmental accounting literature", in Jeffrey, U., Jan, B. and Brendan, O.'D. (Eds),

Sustainability Accounting and Accountability, Routledge, New York, NY, pp. ۲۴۸-۲۷۲.

Evuleocha, S. U., (۲۰۰۵), Managing indigenous relations: Corporate social responsibility in a new age of activism, *Corporate Communications: An International Journal*, Vol. ۱۰, No. ۴, , pp. ۳۲۸-۳۴۰.

Freeman, R. E. (۱۹۸۴). *Strategic management: A stakeholder approach*. Pitman.

Freeman, R. E., Harrison, J. S., & Wicks, A. C. (۲۰۰۷), *Managing for stakeholders: Survival, reputation, and success*: Yale University Press.

Freeman, R. E., Harrison, J. S., & Wicks, A. C. (۲۰۰۷), *Managing for stakeholders: Survival, reputation, and success*: Yale University Press.

Hamidu, A. A., Haron, M. H. and Amran, A. (۲۰۱۵). Corporate social responsibility: A review on definitions, core characteristics and theoretical perspectives. *Mediterranean Journal of Social Science*, ۶(۴): ۸۳-۹۵.

Ingley, C. B. (۲۰۰۸), Company growth and board attitudes to corporate social responsibility. *International Journal of Business Governance and Ethics*, ۴ (۱), pp. ۱۷-۳۹.

Jensen, M. C. and Meckling, W. H. (۱۹۷۶). Theory of the firm: managerial behaviour, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*, ۳(۴): ۳۰۵-۶۰.

Khuong, M. N, Nguyen Khoa Truong an, and Tran Thi Thanh Hang (۲۰۲۱), Stakeholders and Corporate Social Responsibility (CSR) programme as key sustainable development strategies to promote corporate reputation—evidence from vietnam, *Cogent Business & Management*, Volume ۸, Issue ۱.

Lu, Y. and Abeysekera, I. (۲۰۱۵), “What do stakeholders care about? Investigating corporate social and environmental disclosure in China”, *Journal of Business Ethics*, Vol. ۱۴۴ No. ۱, pp. ۱۶۹-۱۸۴.

Mamady, Keita (۲۰۱۶), Factors Influencing Attitude, Safety Behavior, and Knowledge regarding Household Waste Management in Guinea: A Cross-Sectional Study, Hindawi Publishing Corporation, *Journal of Environmental and Public Health*, ۹ pages.

Mensah, Victoria (۲۰۱۱). Impact of Corporate Social Responsibility on Sustainable Development: A case Study of AngloGold Ashanti, Obuasi – Ghana. <https://www.amazon.com/Impact-Corporate-Responsibility-Sustainable-Development/dp/۳۶۳۹۳۲۷۷۰۵>.

Mesjasz-Lech, A. (۲۰۱۴) Municipal waste management in context of sustainable urban development. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, Vol. ۱۵۱, pp. ۲۴۴-۲۵۶.

Montiel, I. (۲۰۰۸), Corporate social responsibility and corporate sustainability: Separate pasts, common futures. *Organ. Environ.* ۲۱, ۲۴۵-۲۶۹.

Mukomo, S. (۲۰۱۹), Sustainable Urban Development in Sub-Saharan Africa. *Cities*. ۱۳ (۴۰).

Munasinghe, Mohan (۱۹۹۳). *Environmental Economics and Sustainable Development*. The World Bank Washington.D.C

Priscilla, A. (۲۰۱۷), Corporate Social Responsibility and Sustainable Community Development. A Case Study of AngloGold Ashanti, Adieyie and Teberebie, Ghana, *Environmental Studies*, <http://hdl.handle.net/۱۹۷۴/۲۲۶۵۶>.

Rahman, S. (۲۰۱۱). Evaluation of definitions: Ten dimensions of corporate social responsibility. *World Review of Business Research*, ۱(۱): ۱۶۶-۲۶.

Sheehy, B.; Farneti, F. (۲۰۲۱), Corporate Social Responsibility, Sustainability, Sustainable Development and Corporate Sustainability: What Is the Difference, and Does It Matter? *Sustainability*, v ۱۳, ۵۹۶۵. <https://doi.org/۱۰.۳۳۹۰/su۱۳۱۱۵۹۶۵>.

Werhane, P. H., & Freeman, R.E. (۱۹۹۹), Business ethics: The state of the art. *International Journal of Management Review*, ۱(۱), ۱-۱۶.

Zelazna, A; Bojar, M; Bojar, E (۲۰۱۰), Corporate Social Responsibility towards the Environment in Lublin Region, Poland: A Comparative Study of ۲۰۰۹ and ۲۰۱۹, Sustainability, ۱۲ (۱۱), ۴۴۶۳;